

Kedves online egybegyűlt hölgyek és urak, kedves vendégeink!

Nagyon örvendetes, hogy amióta Szegő György irányítja a Múcsarnokot, kiszélesedett a kiállítások spektruma, így nem csak a kordivatnak behódoló művészek tárlatát láthatjuk, mint a legtöbb kortárs művészeti galériában. Szerencsére a kortárs művészek köre is nagyon sokszínű, és a legtöbbször a divatot nem követők izgalmasabbak, mint a követők. Kazanlár Ámin Emil épp ebbe a kategóriába tartozik. Ezzel kapcsolatban érdemes szem előtt tartani a dán filozófus, Kierkegaard egyik megállapítását: „Aki a korszellemmel köt házasságot, hamar megözvegyül.” Így ma egy rendkívüli kiállításra gyűlhettünk össze, egy minden tekintetben rendhagyó művész alkotásait láthatjuk a falakon.

Kazanlár Áminollah Emil különleges és varázslatos személyiség. Arab-perzsa keresztneve annyit jelent: Isten megbízottja. Amikor az 1990-es évek elején a Rítusházban megismerkedtem vele, elsőként a művészi és lebilincselő mesélő képessége ragadott meg. Azt gondoltam, ha az elmesélt történeteit leírná, kiváló író lehetne. Persze ő maradt tarot-bölcselő és festőművész. Azt is hozzátenném, más jóstechnikákkal is foglalkozik, mint a versekből való jóslás, legyen a szerző Háfiz, vagy Csokonai Vitéz Mihály.

Már a születési körülményei is figyelemreméltók. Édesanyja egy nagyváradi magyar-zsidó családból származott, édesapja pedig török-kurd család sarja. Ő Iránban látta meg a napvilágot, de mivel édesanyjának dolgoznia kellett, jórészt örmény keresztanya nevelte, ezért elsőként örményül beszélt. Ezen túl apai ágon *szultánzade*, azaz szultán szülötte, vagyis törökül *ólu*, azaz herceg. Ugyanakkor *szejjed*, vagy arabosan *szajjid*, ami azt takarja, hogy a Próféta lányának, Fátimának a leszármazottja. Ugyanis az oszmán török uralkodók mindig igyekeztek egy ebből a vérvonalból származó feleségre szert tenni.

Már kiskamasz korában elkezdett balettozni és elsajátította a tarot jóslás rejtelseit. Az előbbi egy lábujjműtét miatt kénytelen volt abbahagyni, de az utóbbi mindmáig életének a gerincét képezi. Külön érdekesség, hogy amikor Koós Iván bábművész behozta a Bábszínházba nagybátyát, Hamvas Bélát, Kazanlár neki is jósolhatott. Életéből még egy fontos eseményt emelnék ki, nevezetesen a bábszínházi munkásságát. Itt többek között Ország Lilivel dolgozott együtt, aki mestere és egyben barátja volt. A festőnő biztatta, hogy

művészetében őrizze meg a perzsa miniatúrafestészet hagyományait. Ugyanakkor Ország Lili Kazanlár hatására kezdett foglalkozni a keleti miszticizmussal. Legyen ennyi elég a hosszú és igen kalandos életút eseményeiből, hiszen ha csak a lényegesebb mozzanatokot idéznénk fel, itt állhatnánk éjfélig. Konklúzióként elmondhatjuk, hogy Kazanlár kilenc nyelven beszél, és gazdag életútja során az eurázsiai kultúrák nagy többségét elsajátította és önmagában szintézisbe hozta. Mindezt jól tükrözik a képei is.

Kazanlár festészete szakrális és mágikus, szellemében rokon az ortodox ikonfestészettel és a keleti művészettel. Abba a körbe tartozik, amiről Hamvas az esztétikai elvárásaiban beszél. Kazanlár komolyan veszi és követi a harmadik századi perzsa vallásalapító és festőművész, Mání intelmét, nevezetesen azt, hogy a festés ima. Az itt látható munkák meditációs objektumok, minden festmény mögött egy bölcséleti tanítás rejtőzik, s aki elég nyitott, azt megszólítják. Festményeit egyfajta misztikummal mélyen átítatott szimbolizmus jellemzi. A képi világának alapját pedig a perzsa miniatúrafestészet adja, hiszen Teheránban ezt tanulta Hossein Behzadtól. Egyébként már mestere is megújítója volt e műfajnak. Behzadtól nem csupán festészetet tanult, hiszen a mester megismertette ifjú tanítványát a dervisek világával, a szúfi hagyománnyal, azaz az iszlám misztikával. Később Magyarországon e témával Hamvas szamizdat írásában találkozhatott.

Kazanlár egyik fő témája a tarot, ami nem csupán festészetileg érdeklő, hanem bölcséletileg is, mivel legalább annyira filozófus, mint festőművész. Nem csak azért, mert Magyarországon Helvétiusból szerzett filozófiai doktorátust, hanem mert szellemi alkatából fakadóan filozofál. A tarot-t egyébként a 20. század elején néhány szürrealista festő, mint André Breton vagy Salvador Dalí is felfedezte magának és festettek ilyen tárgyú képeket. Nehéz a tarot-ról beszélnem, hiszen e témának nem csupán hazai, de világviszonylatban is az egyik legnagyobb értője Kazanlár. Ezzel kapcsolatban csak néhány általánosabb bölcséleti szempontot vetnék fel. Az első és legfontosabb, hogy a tarot megértése a nyugati racionalista és analitikus gondolkodás mentén nem lehetséges. A tarot gondolkodása egyfelől képi, hiszen a filozófiai gondolatokat szimbolikus alakok és jelek formájában fejezi ki. Másfelől a rendszere az analógiás gondolkodás mentén épül fel. Éppen ezért van lehetőség az egyes lapok szimbolikáját megfeleltetni más kultúrák jelképeivel. A képi jelekkel való kifejezőmód radikálisan eltér a nyelv elvont fogalmazásmódjától, a kép mindig többletet

tartalmaz, mint a szó, tehát gazdagabb. Ennyiben a tarot rokonságot mutat olyan archaikus bölcseleti szisztémákkal, mint az indiai tantra, vagy a kínai ji-king. Az analógiás gondolkodásról Hamvas azt állítja, hogy az egzaktabb, mint a racionális, tudományos. Ez elsőre igen abszurdnak tűnik, holott nem az. Azok a megfogalmazások, amelyeket a tudomány nagy alakjai kínálnak, az adott korban tökéletesen egzaktak és biztosnak látszanak, de egy idő után elvesztik érvényüket, sőt sok esetben utólag már megmosolyogtató számárságnak tűnnek. Ezzel szemben azok az analógiás megállapítások, amelyek akár ezer évvel korábban születtek, és az egyes hagyományok gyémántkristályszerűvé csiszolták őket, még ma is érvényesek. Ilyen a tarot, vagy az ortodox ikon, de ilyen az indo-tibeti mandala szimbólumvilága is. A tarot alakjai, amelyeket e kiállításon megismerhetünk, tulajdonképpen képi szimbolikába öltöztetett igazságok. A modern személyiségpszichológia értelmezésében a nagy arkánium lapjai, ahogyan ezt Jung meglátta, személyiségünk archetípusai. A svájci pszichiáter gondolkodásában egyébként is sok analogikus mozzanat fedezhető fel.

A tarot lapokon megjelenő alakok esetében számos kötelező elem van, olyan szimbolikus tárgyak, attribútumok, amelyek szükségszerűen hozzájuk tartoznak. Ez a fajta képi gondolkodás az archaikus hagyományban nem ismeretlen, ott az egyes istenek megjelenítése során mindig megtalálhatók az ő attribútumai. Ennek a leggazdagabb és talán legkifinomultabb formája az indiai hindu, dzsaina és buddhista művészet.

A *tarot*, ahogyan ezt Hamvas is feltárta, aritmológia. A görög szóösszetétel első tagja, az *arithmosz* számot jelent, míg a második fele, a *logosz* többek között értelmet. Így az aritmológia nem más, mint a számok értelmének feltárása, a számok misztikus jelentésének bölcselete. Magam úgy látom, vannak fogalmi aritmológiák, mint a püthagoreus vagy az ind szánkhja, és vannak képi, mint a tarot. A tarot-ról Hamvas találóan mondja, hogy a lapjai nem mások, mint ébresztő mozzanatok, amelyek képesek a személy válságát értelmezni, és amelyek segítségével az ember megvalósíthatja a reintegrációt. Érdekes, hogy nagyon hasonlóan fogalmazott meg a neves tibetológus, Giuseppe Tucci a mandalákkal kapcsolatban.

Kazanlár tarot képei nem szolgai követik az egyes lapok hagyományos megjelenítési módját, sokkal inkább megújítják azt. Bátran kimondható, hogy Kazanlár tarot képei avantgárd gesztusú alkotások, hiszen a mester elengedi a klasszikussá vált formákat, de

gyakran tartalmilag is mer változtatni. Ahogy Kazanlár önmagában számtalan kultúra szintézise, a képei is ezt tükrözik, de nem csak azokat a kulturális hagyományokat hordozzák, amelyeket a festő sorsa miatt magába olvasztott, hanem ennél sokkal tágabb kört. Egyébként a klasszikussá vált marseille-i tarot is számtalan kultúra ötvözetét tartalmazza. Mivel a tarot is egyetemes, minden emberhez szól, nem csak egy kultúra belterjes eszköze, ezért a szimbólumrendszere bővíthető. A bővítés azonban nem lehet önkényes, ezt csak az vállalhatja fel, aki teljességgel magáévá tette a tarot bölcseletét és képes analógiás módon látni. Nyugaton a New Age ezoterikus biznissz számtalan reform tarot-t termelt ki, nekem is van egy ilyen tantrikus tarot-m, ami képileg giccs, tartalmilag blöff. Kazanlár új tarot-ja bölcseletileg hiteles, képi megvalósítása pedig magas művészi színvonalú. Így kerülhettek a tarot lapokra olyan hun és magyar hősök, mint Attila, Csaba királyfi, Emese, Szent István, Szent Margit, vagy Toldi. De a kártyákra került Ferenc József és Mária Terézia is. Persze a magyar alakokon kívül számos más kultúra személyisége is a kártyákra került, mint Inanna, Istár, Ahura Mazdá, Mithra, Zarathustra, a pártus Jézus stb. Kazanlár másik, formai újítása a kör-tarot megalkotása volt.

Kazanlár festészete ugyanakkor nem korlátozódik a tarot-ra. Képein éppen úgy megjelennek a hagyományos perzsa témák, mint a konyai szúfi dervisek átszellemült tánca, festményein egyaránt találkozhatunk az örmény Ripszime istennővel és Kőrösi Csoma Sándorral. Sajnálatos, hogy a bábjai közül csak egy látható a kiállításon, de ez a járványidőszak tárgykölcsonzési nehézségeinek tudható be.

Ezek után arra kérem önöket, tekintsek meg *A Sors, a nagy játékos* kiállítás képeit, és engedjenek azok varázsának. És ha a megnyitó online is, azért arra biztatok mindenkit, sétáljon el a Múcsarnokba, és élőben is nézze meg a kiállítást.

Szathmári Botond

filozófus, kulturális antropológus